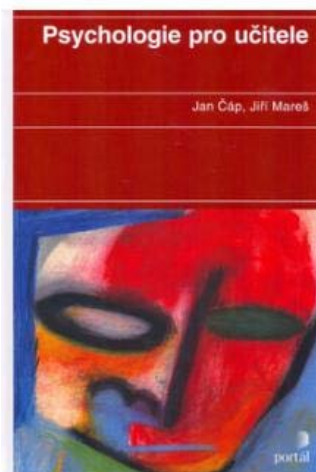
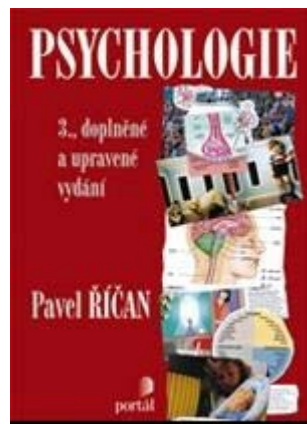
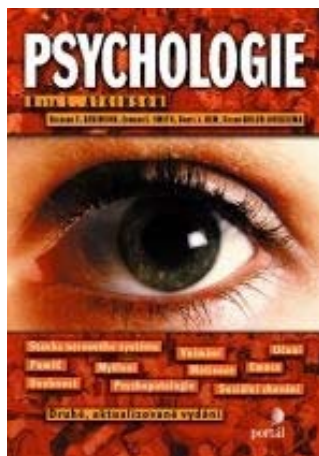

ÚVOD DO PSYCHOLOGIE

PŘEDNÁŠKA

1

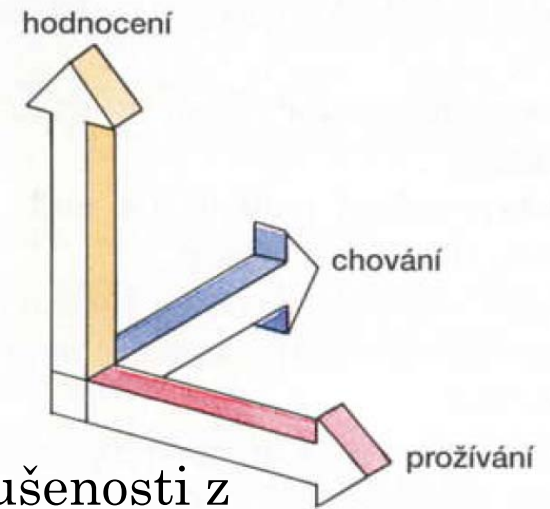
- Atkinsonová a kol (2003). Psychologie. Praha: Portál.
- Říčan, P. (2008). Psychologie. *Příručka pro studenty*. Praha: Portál.
- Čáp, J., Mareš, J. (2001). Psychologie pro učitele. Praha: Portál.
- Fontana, D. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál, 2003.
- Nakonečný, M. (2000). Lidské emoce. Praha: Academia.
- Malá, E., Pavlovský, P. (2002). Psychiatrie. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2003). Úvod do Psychologie. Praha: Univerzita Karlova.

Pomocné zdroje

- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. (2000) Psychologický slovník. Praha: Portál.
- Internet (wikipedia apod.)

CO JE PSYCHOLOGIE

- Původně: „nauka o duši“
- věda o prožívání, chování a reflektované zkušenosti z obojího
- vědecké studium chování a duševních procesů
- Cíl: systematický popis a vysvětlení lidské psychiky
- Prožívání (→ fenomenologická a klinická psychologie)
- Chování (→ behaviorální psychologie)
- Hodnocení (→ kognitivní psychologie)

ZÁKLADNÍ POJMY

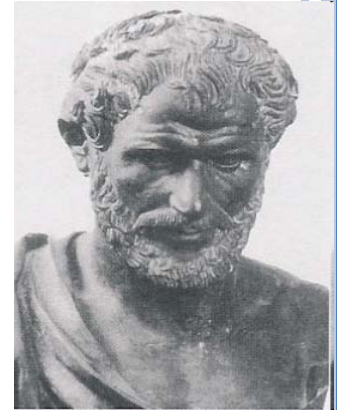
- psychika = duševno, duševní život; celek duševních jevů (procesů, stavů)
- vědomí = to, co člověk prožívá a uvědomování si tohoto prožívání
- nevědomí (podvědomí) = to, co si čl. neuvědomuje
- osobnost = **integrovaný duševní celek (jednota, struktura, kontinuita)**
- struktura osobnosti = dispozice, které podmiňují prožívání a chování → schopnosti, temperament, rysy, charakter

PŘEDMĚT PSYCHOLOGIE A JEHO VÝVOJ

POČÁTKY PSYCHOLOGIE

Antika

- Aristotelés („O duši“)
- První typologie - Hippokrates

Éra introspekce

Středověk - Tomáš Akvinský – katolické interpretace Aristotela

Novověk – větvení na národní psychologie

- F: Descartes – pojem „vědomí“, nadřazenost rozumu, poznávání
- N: Leibniz – základy hlubinné psychologie
- VB: Hume, Locke, Hobbes – empirismus - ověřitelná zkušenost
- Immanuel Kant (18/19.stol.) – oddělil psychologii od filosofie

POČÁTKY MODERNÍ PSYCHOLOGIE

Psychofyzika a asocianismus

- Asocianismus – 17. a 18. stol. rozkládání psychického dění na prvky; David Hartley, David Hume
- Gustav Theodor Fechner – *Základy psychofyziky* (1860)
(Weber-Fechnerův zákon)

Éra experimentů

- **19. stol psychologie samostatnou disciplínou**
- **Wilhelm Wundt(1879) - první psychologická laboratoř**
- Herrmann Ebbinghaus –křivka zapomínání

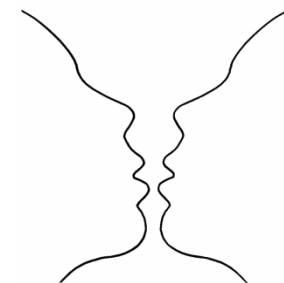
Počátky štěpení psychologie na mnoho směrů/škol

PŘEDMĚT PSYCHOLOGIE A JEHO VÝVOJ

MODERNÍ PSYCHOLOGIE

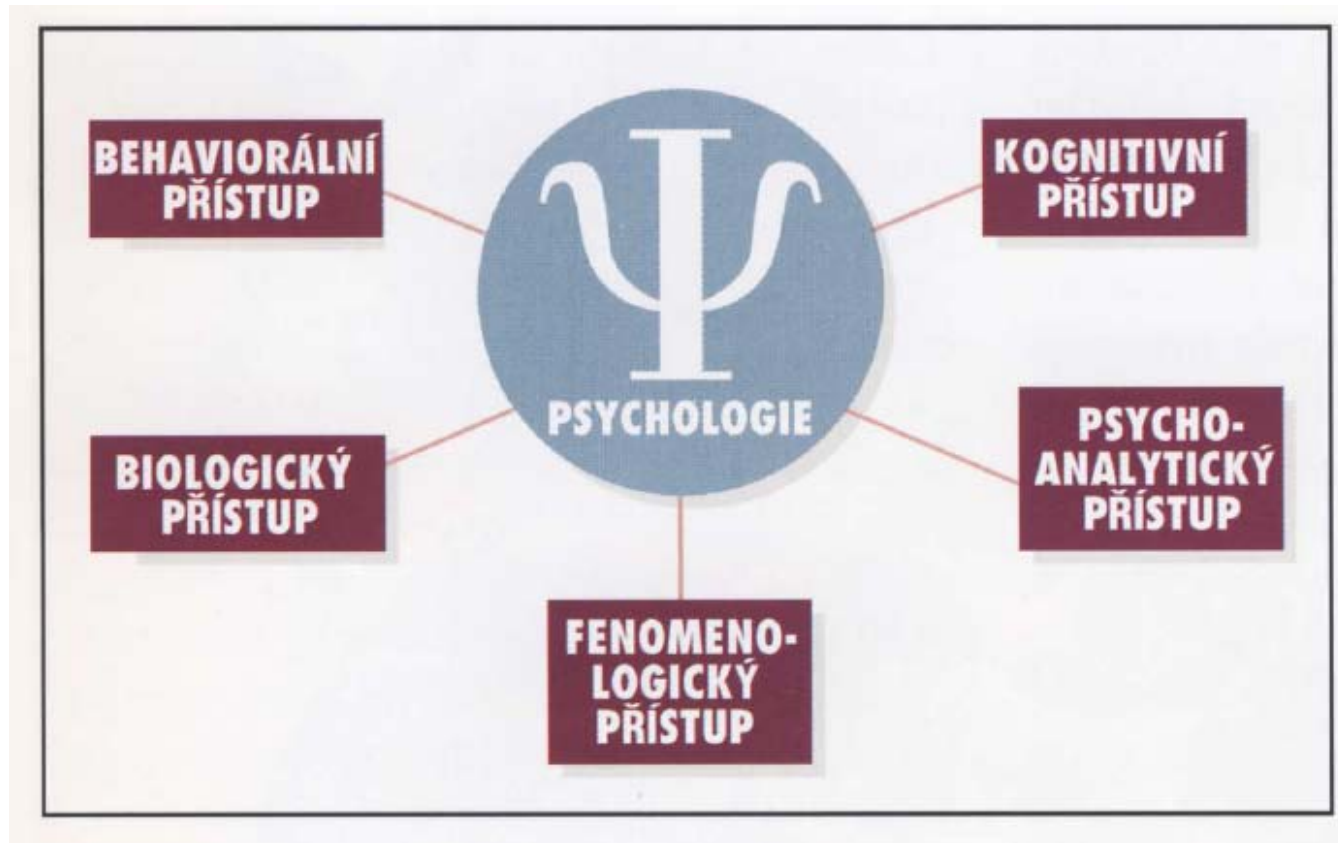
Kolem roku 1920 školy nahrazeny zásadními směry:

- **Behaviorismus**
- **Gestalt psychologie** („celostní“, „tvarová“)
- **Psychoanalýza**

Éra kognice
a osobnosti

MODERNÍ PSYCHOLOGICKÉ PŘÍSTUPY

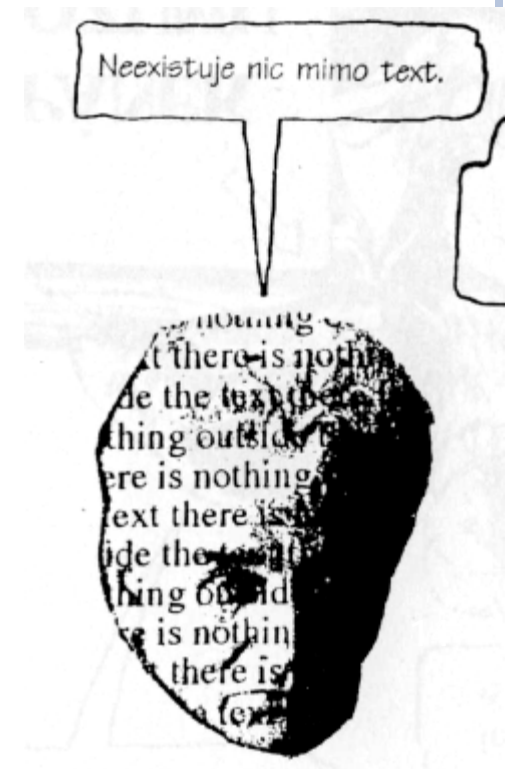
POSTMODERNÍ PSYCHOLOGIE

- **vědění je vždy limitované** naší pozicí ve světě, našimi zájmy a hodnotami – historický kontext, pozice v sociální struktuře
- **vědění vytváří „pravdu“ o jedinci či skupině, je spojeno s mocí**
- vědění má vždy **specifické dopady** (vrozenost vs. výchova)
- „psychické procesy“ nejsou oddělitelné od „procesů sociálních“
- cílem bádání je: porozumění lidskému jednání – zkoumáním **významů/interpretací**

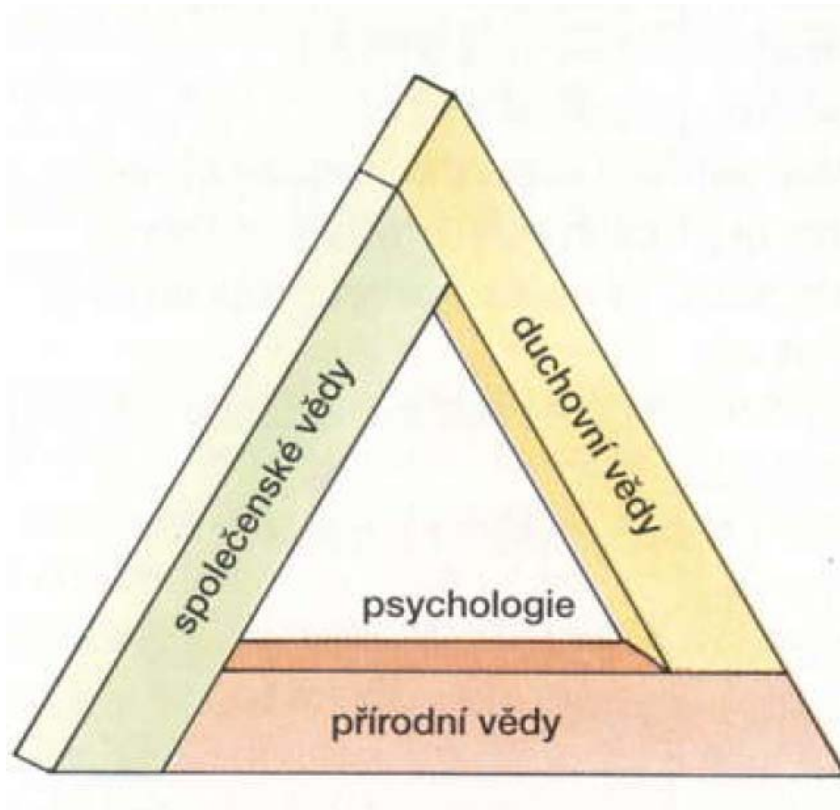
NĚKTERÉ SMĚRY POSTMODERNÍ PSYCHOLOGIE

- Sociální konstrukcionismus
- Diskurzivní analýza
- Foucaultovská diskurzivní analýza
- Diskurzivní psychologie Pottera a Edwardse
- Kritická psychologie
- Feministická psychologie
- Narativní psychologie

Éra „obratu k jazyku“

POSTAVENÍ PSYCHOLOGIE V SYSTÉMU VĚD

SYSTÉM PSYCHOLOGICKÝCH DISCIPLÍN

1. **základní (teoretické)** - popis a vysvětlení obecných psychologických jevů, jejich třídění, vzájemné vztahy mezi nimi
2. **speciální** - zaměřené na konkrétní obory lidské činnosti
3. **užité (aplikované)** – zejména aplikace obecné psychologie

The slide features a dark blue background with a decorative left side consisting of vertical stripes in various shades of blue and several overlapping circles of different sizes, also in shades of blue. The largest circle is positioned near the top left, with smaller circles below and to its right.

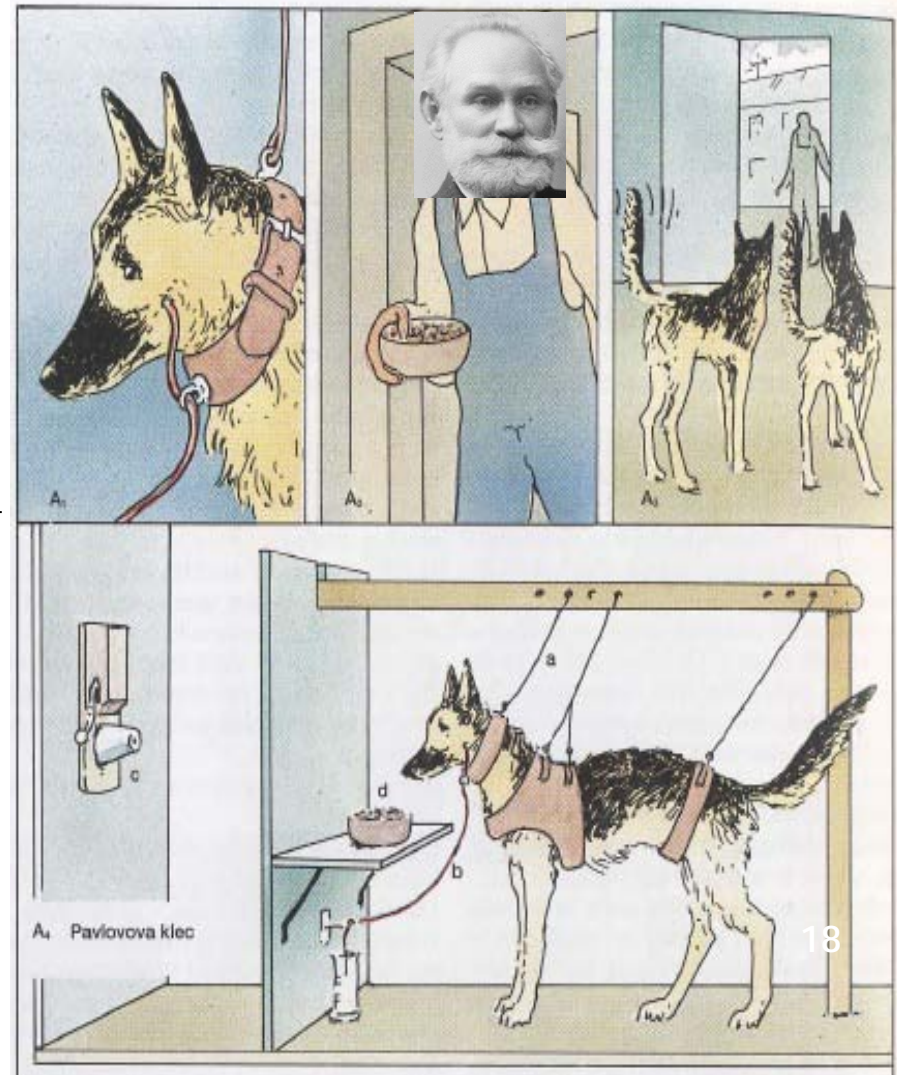
PSYCHOLOGICKÉ SMĚRY

17

REFLEXOLOGIE

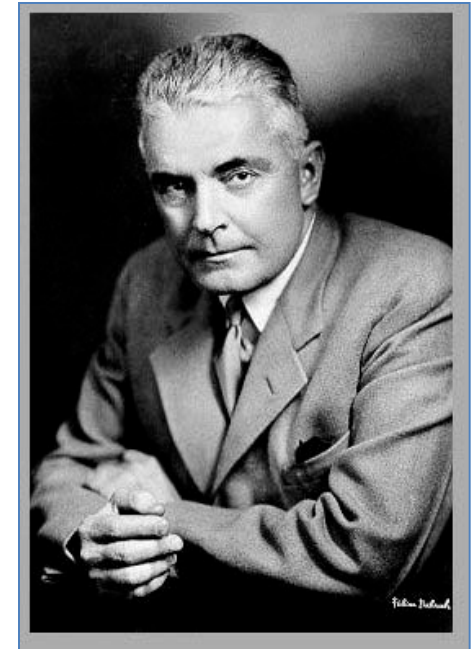
- Ivan Petrovič Pavlov (1849-1936)
- senzomotorické reakce na určité podněty – mohou být už vrozené *nepodmíněné reflexy*
- nebo je lze vytvořit opakováním činnosti *podmíněné reflexy*
- Reflexní oblouk – od podráždění k pohybu

(<http://www.simplypsychology.org/pavlov.html>)

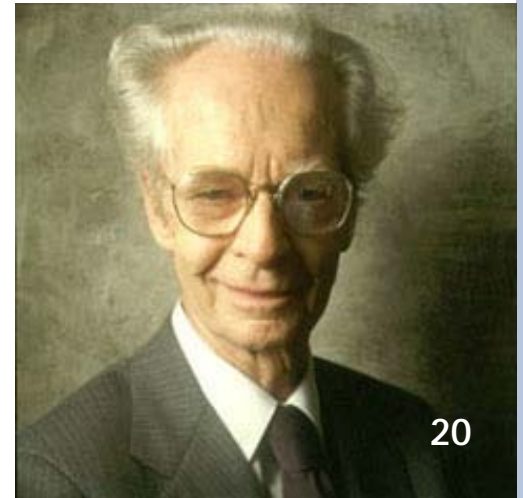
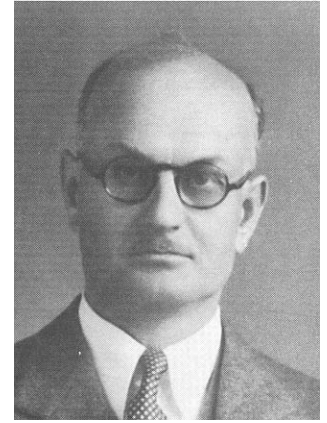
BEHAVIORISMUS

- **John Broadus WATSON** (1878-1958)
- S-R psychologie
- odmítání introspekce; metodou: pozorování a experiment

- 1913 „Psychologie z hlediska behavioristiky“
- „Dejte mi na výchovu tucet zdravých dětí a já vám zaručím, že z každého z nich vychovám specialistu, jakého náhodně zvolím ...“

- **trest x odměna → posilování, vyhasínání, generalizace, diferenciacce**

- učení = schopnost reagovat na podnět v důsledku předchozích zkušeností

NEOBHAVIORISMUS

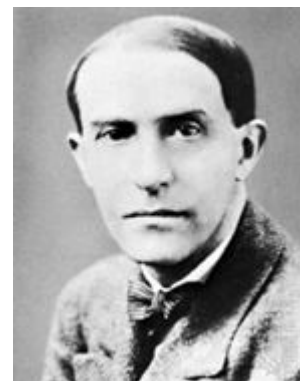
- S-O-R
- **Edward Chace TOLMAN** (1886-1959)
  - kognitivní mapa (vliv zkušeností)
  - latentní učení
- **Burrhus Frederic SKINNER** (1904-1990)
  - experiment
  - operantní podmiňování (pozitivní x negativní posílení reakcí na podnět)

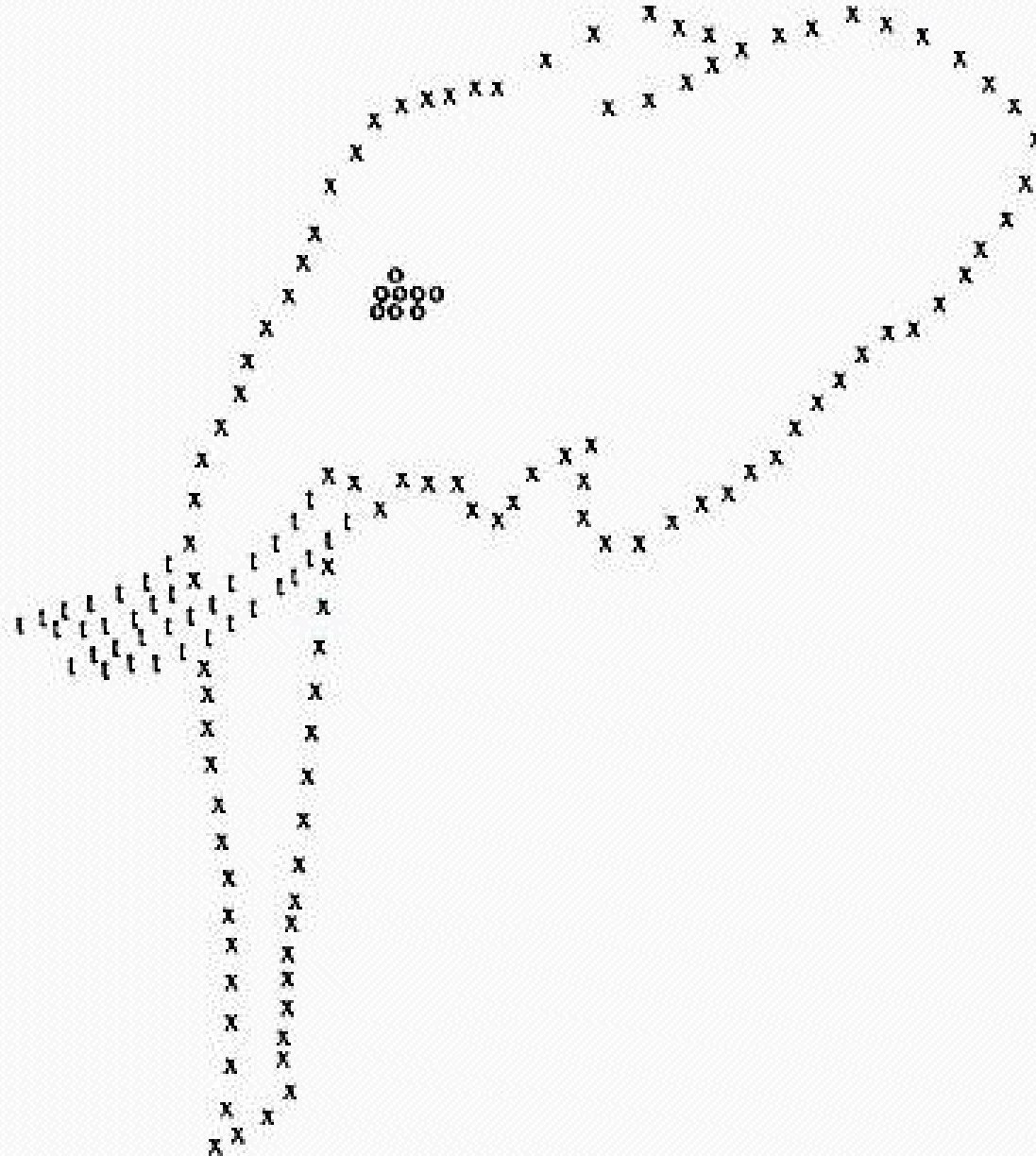

GESTALTISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- Max **WERTHEIMER** (1880-1943)
- Kurt **KOFFKA**
- Wolfgang **KÖHLER**

- **obecné zákonitosti vnímání** (skládání vjemů z podnětů)

- zkoumání uzpůsobení percepčního aparátu člověka

- „Celek je více než součet částí“

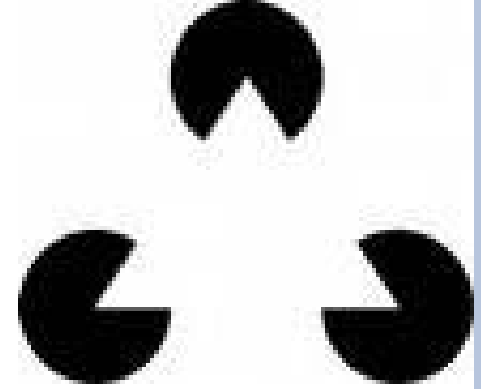

CELEK JE VÍC NEŽ JEN SOUČET ČÁSTÍ

Vnímání tvaru se děje podle těchto zákonů organizace:

- Vztah **figury a pozadí**
- Zákon **podobnosti**
- Zákon **blízkosti**
- Zákon **uzavřenosti**
- Zákon **hladkého průběhu**
- Zákon **dobrého tvaru**
- Zákon **zkušenosti**

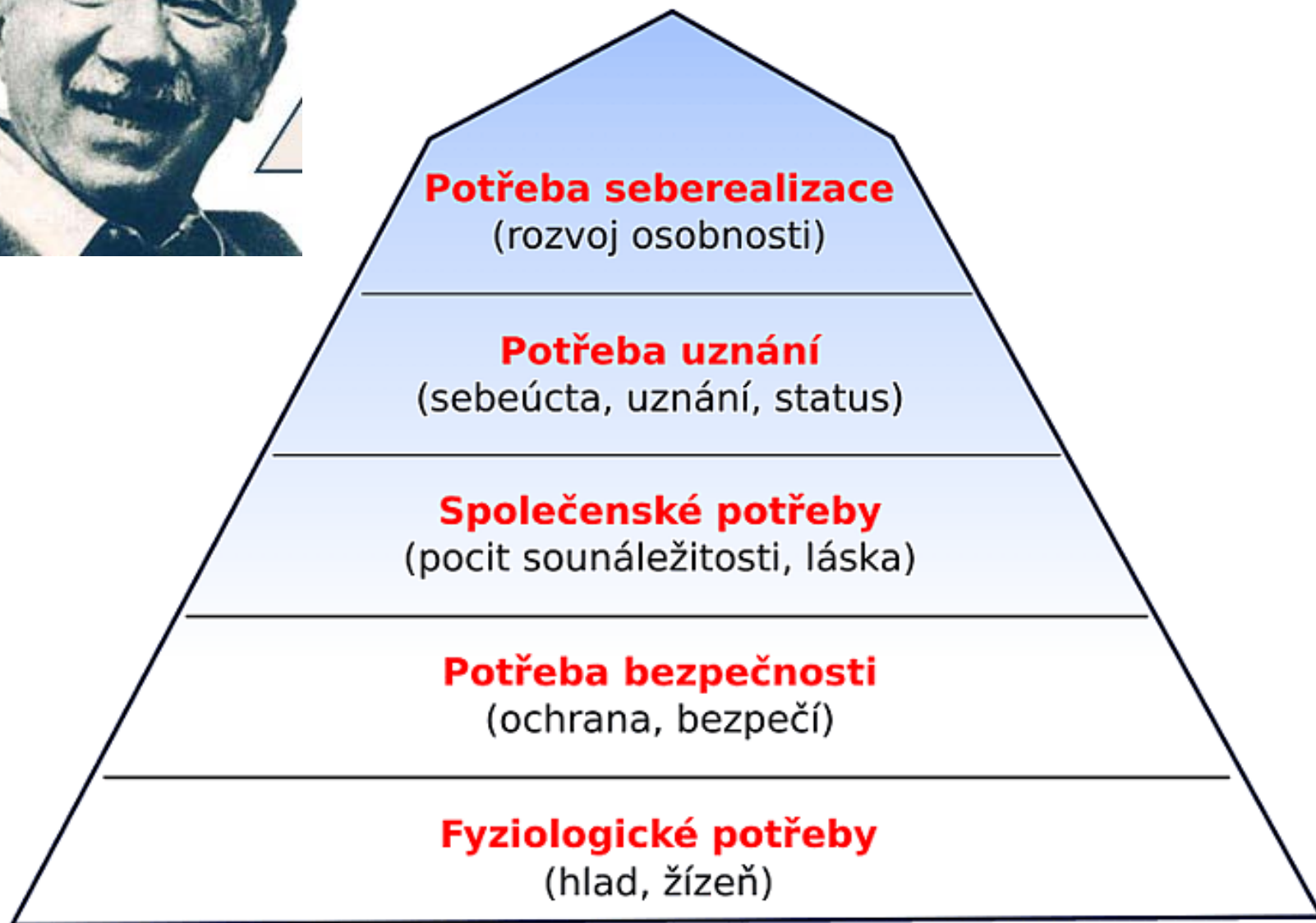

HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- vznikla jako protipól redukce lidského na „společného se zvířaty“ (dnes sociobiologické teorie),
- behaviorismus považují za dehumanizující
- **základní lidská realita je kultura**, subjektivně vnímaná
- osobnost je „stávající se“, proměnlivá
- hledání smyslu života, **usilování o seberealizaci**, růst
- člověk je dobrý, k destrukci vede až **frustrace potřeb**
- Maslow, Rogers →

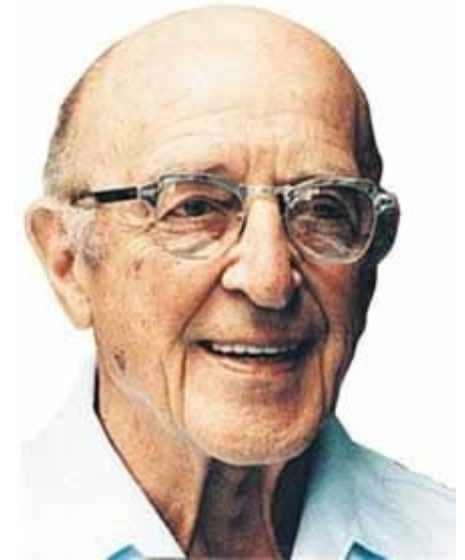

Abraham Harold MASLOW (1908 -1970)

Carl Ransom ROGERS (1902 – 1987)

- **Sebeaktualizace** – tendence uchovat a rozvíjet vlastní existenci
- Organismus – psychofyzický podklad prožívání, subjektivní realita → **JÁ** zaujímá postoj k prožitkům a subjektivní realitě
- Kongruence – soulad mezi prožíváním a jeho hodnocením
- **Sebepojetí** – vztah k sobě samému

PSYCHODYNAMICKÉ SMĚRY

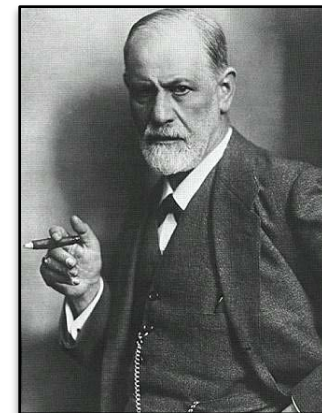
Sigmund Freud - klasická psychoanalytická teorie

Carl G. Jung - analytická psychologie

Alfred Adler - individuální psychologie

PSYCHODYNAMICKÉ SMĚRY

Sigmund Freud (1856-1939)

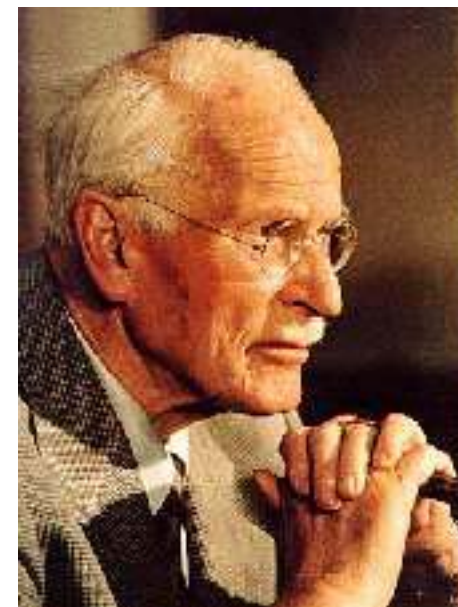
- Psychoanalýza: teorie i metoda
- Strukturální model psychiky
  - Superego(nadjá)-ideály, normy (nevědomé zákazy)
  - Id(ono)-biologické pudy, emoce
  - Já(ego)-regulující instance duševního života, vědomé myšlenky
- libido se dostává do konfliktu se společenskými, mravními, náboženskými normami a vědomé já je musí ovládnout a vytěsnit zpět do nevědomí
- Konflikt→vytěsnění→neuróza; nevědomý k.→sny, přerěknutí, chybné úkony
- **Obranné mechanismy**

PSYCHODYNAMICKÉ SMĚRY

Carl Gustav JUNG (1875-1961)

- analytická psychologie
- **kolektivní nevědomí** = kolektivní duševní obsahy - nepatří individuu, ale celému lidskému společenství či lidské rase obecně
- **archetypy** – základy symboliky, transkulturálně sdílené zkušenosti lidstva, projevují se v mýtech, fantaziích a snech – skládají se v kolektivní nevědomí

- vývoj není rozhodnut v dětství
- * socializace => 35-40 let => individuace

PSYCHODYNAMICKÉ SMĚRY

Alfred ADLER (1870-1937)

- individuální psychologie (holistický přístup)
- komplex méněcennosti (zážitek nedostatečnosti – vede ke kompenzaci v jiné oblasti)
- životní plán, styl – jak se jedinec zařazuje do společnosti

LOGOTERAPIE

VIKTOR FRANKL (1905-1997)

- Vůle ke smyslu – potřeba smyslu života
- logos = duchovno, smysl
- Sebetranscendence

- Hodnoty: tvůrčí, zážitkové, postojové

- Odpovědnost vzhledem ke konečnosti existence a jedinečnosti osudu (to co není v moci člověka x statečnost)

REP TEST GEORGE KELLYHO

- Vypište tři pro sebe důležité/blízké osoby. Ke každé z nich přiřadte tři adjektiva, které ji

	Osoba 1 Babička	Osoba 2	Osoba 3
Nejlépe ji/ho vystihuje:	Např. hodná		
Chtěl/a bych být:	Např. trpělivá		
Nechtěl/a bych být:	Např. poddajná		

ŠKÁLA (TZV. SÉMANTICKÝ DIFERENCIÁL)

- Udělejte si tabulku o devíti sloupcích a řádcích. Do horního řádku vepište škálu od -3 do +3.
- Do levého sloupce vepište adjektiva, která **vám připadají** záporná (špatné vlastnosti) a do pravého kladná (dobré vlastnosti). K těm potom vytvořte opačné výrazy (červeně).

-	-3	-2	-1	0	1	2	3	+
zlá					x	o		hodná
netrpělivá					x	o		trpělivá
poddajná				x o				dominantní

George KELLY (1905 -1966)

- Teorie osobních konstruktů = Kelly pohlížel na člověka jako na intuitivního vědce, který pozoruje svět, formuluje a testuje hypotézy a tvoří o něm teorie
- Kelly vytvořil nástroj k měření osobních konstruktů - tzv. Rep test
- cílem je nalezení dimenzí, které k interpretaci či konstrukci používají sami jedinci → tyto **dimenze jsou vlastní osobní konstrukty** a jsou základními jednotkami této teorie
- **konstrukty** = mentální obrazy, šablony podle kterých je nazírána (tvořena) každá další realita
- Považován za zakladatele kognitivní psychologie

KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGIE

- od 50. a 60. let v USA (revoluce ve vědách o člověku)
- zkoumá mentální procesy
- sledované chování interpretováno z hlediska duševních procesů

- **Psychika/mysl = systém zpracování informací –**
analogie s PC (třídění, porovnávání, kombinace s uloženými info, další třídění)

- Jazyk = systém organizace zkušeností v paměti

Jean William Fritz PIAGET (1896-1980)

- teorie kognitivního vývoje
  - *senzomotorické* (od * do 18-24 měs.)
  - *předoperační* (18-24 měs. - 7 let)
  - *konkrétních operací* (7 – 12 let)
  - *formálních operací* (od 12 let výše)
- adaptace
  - akomodace
  - asimilace

George Armitage MILLER (1920 -)

- „chunks“ = smysluplné informační jednotky
- kapacita krátkodobé paměti - **Millerovo magické číslo 7 ± 2 chunks**

KOGNITIVNĚ-BEHAVIORÁLNÍ SMĚR

Albert BANDURA (1925 -)

- teorie sociálního učení
  - A) Napodobením
  - B) Sociálním zpevnováním
  - C) Identifikací
- self-efficacy - sebeúčinnost, vnímaná vlastní zdatnost

NAPODOBENÍ – ALBERT BANDURA - EXPERIMENT

KONEC PSYCHOLOGICKÝCH SMĚRŮ...

...A

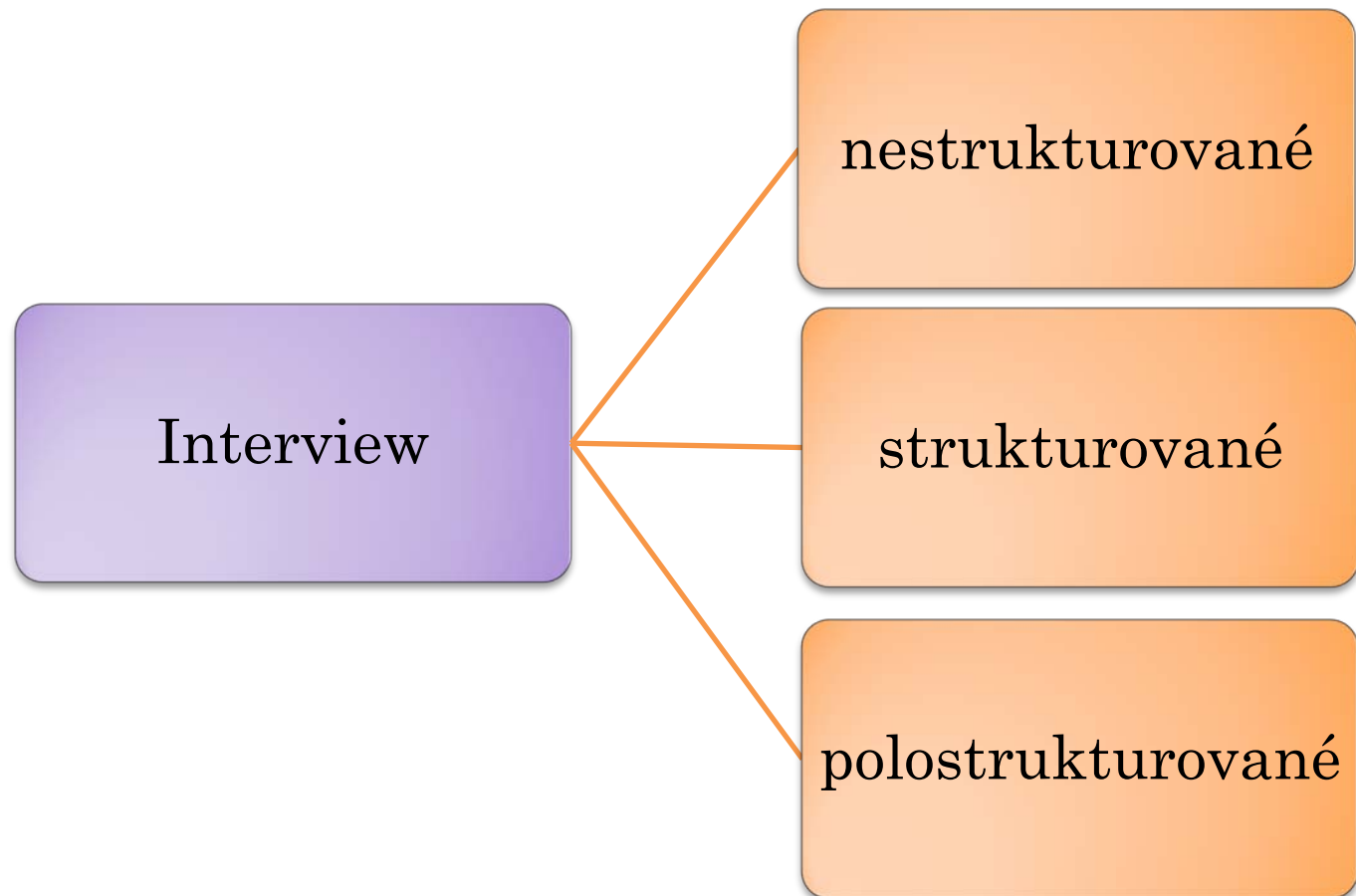
TEĎ....

PSYCHOLOGICKÉ METODY - NETESTOVÉ

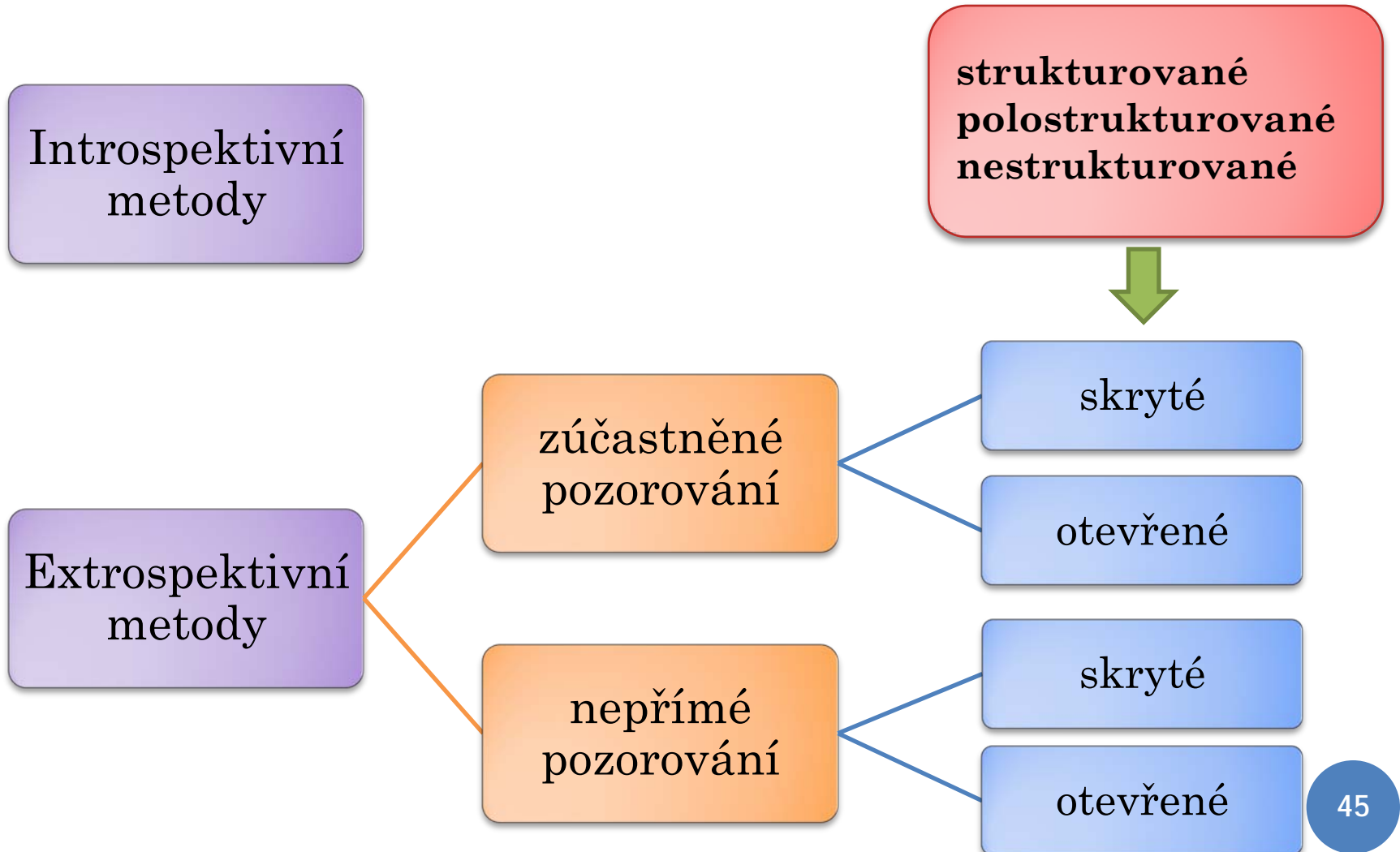
- Experiment: manipulace s proměnnými, laboratorní, přirozený. (obdobou je sociometrické zjišťování vztahů ve skupině)...
- Pozorování: zaznamenání jevu, zúčastněné, nezúčastněné...
- Rozhovor: strukturovaný, nestrukturovaný, otázky otevřené, uzavřené...
- Dotazník: uzavřené, otevřené, škálovací otázky
- Analýza produktů lidské činnosti (kresby, deníky...)
- Obsahová, tématická, diskurzivní analýza
- Kazuistika (případová studie)
- Sémantický diferenciál: zkoumání významu určitého pojmu např. matka, dimenze: aktivita, potence (malý x velký, silný x slabý), hodnocení (dobrý x zlý, příjemný x nepříjemný)
- Metaanalýza: analýza více výzkumů k určitému tématu

ROZHOVOR

Interview je rozhovor, který je **moderovaný** a prováděný s určitým **cílem a účelem** výzkumné studie

METODY POZOROVÁNÍ

PSYCHOLOGICKÉ METODY - TESTOVÉ

- **standardizované metody – jen pro odborné použití**
- **test** = diagnostická zkouška s cílem dospět k hlubšímu poznání psychických vlastností jednotlivců nebo skupin
- testy členíme na:
  - **výkonové** (pozornost)
  - **osobnostní** (objektivní, projektivní - Rorschach)
  - **speciálních schopností** (paměti, kreativity)

The left side of the slide features a vertical stack of decorative elements: a large blue circle at the top, followed by a smaller blue circle, then a circle containing the number '47', and finally two more smaller blue circles. These are set against a background of vertical stripes in various shades of blue and white.

BIOLOGIE-KULTURA- PSYCHIKA....

47

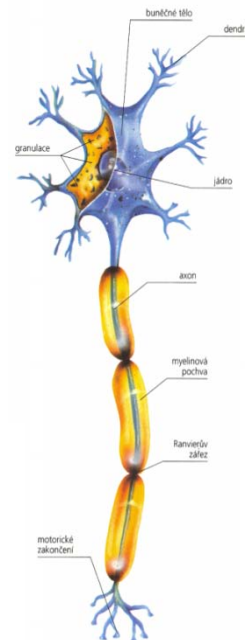

3. BIOLOGICKÉ, SOCIÁLNÍ A OSOBNÍ FORMATIVNÍ VLIVY (DETERMINANTY)

A. *Biologické faktory* (zděděná konstituce, smyslové orgány, nervová soustava, žlázy s vnitřní sekrecí, instinkty).

B. *Socio-kulturní faktory* (komplex společenských skupin, společenské prostředí, rodina, kultura, „duch doby“).

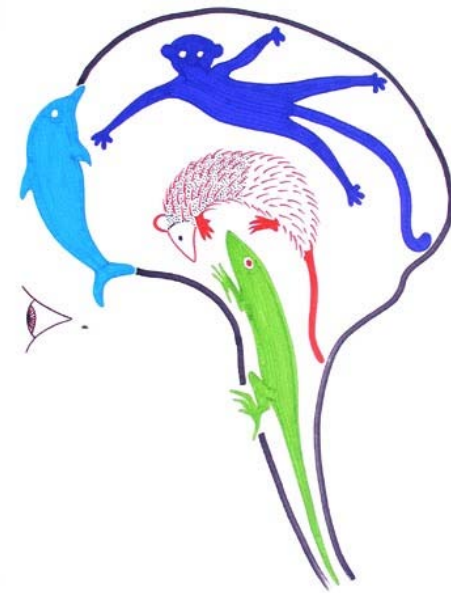
C. *Individuálně osobní faktory* (specifika rozumu, citu, vůle a autoregulace).

AD A) STRUKTURA A ÚROVNĚ ČINNOSTI MOZKU

Paul D. MacLean (1978) v rámci své teorie trojjediného mozku rozlišuje:

- 1. mozkový kmen: „ještěř v nás“**, resp. plazí mozek, vývojově nejstarší část mozku, související s *pudy*.
Zodpovídá např. za obranu a agresivitu.
- 2. limbický systém: „savci v nás“**, mezimozek, souvisí s funkcí *emocí*.
Zodpovídá za emocionalitu, senzibilitu.
- 3. mozkovou kůru (neocortex): „člověk v nás“**, souvisí s funkcí *intelektu*.
Zodpovídá za racionalitu, plánování a kreativitu.

NEUROTRANSMITERY

- chemické látky vznikající v nervové soustavě, slouží k přenosu vzruchů
- **Acetylcholin** – hippokampus (paměť x Alzheimerova nemoc), vliv na nálady
- **Serotonin** – nízká hladina=deprese (antidepresiva *inhibitory zpětného vychytávání serotoninu*); regulace spánku, chuti k jídlu (léčba bulimie)
- **Dopamin** – uvolnění – intenzivní příjemné pocity (vliv na závislosti) nedostatek-Parkinson, nadbytek - schizofrenie
- **Noradrenalin** – stresový hormon, krátkodobá aktivita organismu, zvýš. srdeční činnost

AD A) SPECIALIZACE HEMISFÉR

- **Pravá hemisféra** - vývojově starší a zajišťuje fylogeneticky ranější funkce (orientace v přírodním prostředí, prožívání a vyjadřování emocí a mechanismus pozornosti)
- **Levá hemisféra** zajišťuje fylogeneticky pozdější funkce – **vývoj řeči a myšlení**
- Asymetrie (pravá část ovládá levou polovinu těla = lateralita) a **funkční specializace hemisfér** (x plasticita mozku):

Levá hemisféra

analytické myšlení

logika

jazyk

věda

fakta

data

čísla

vůle

míry, váhy

matematika

Pravá hemisféra

holistické myšlení

tvořivost

intuice

umění

hudba

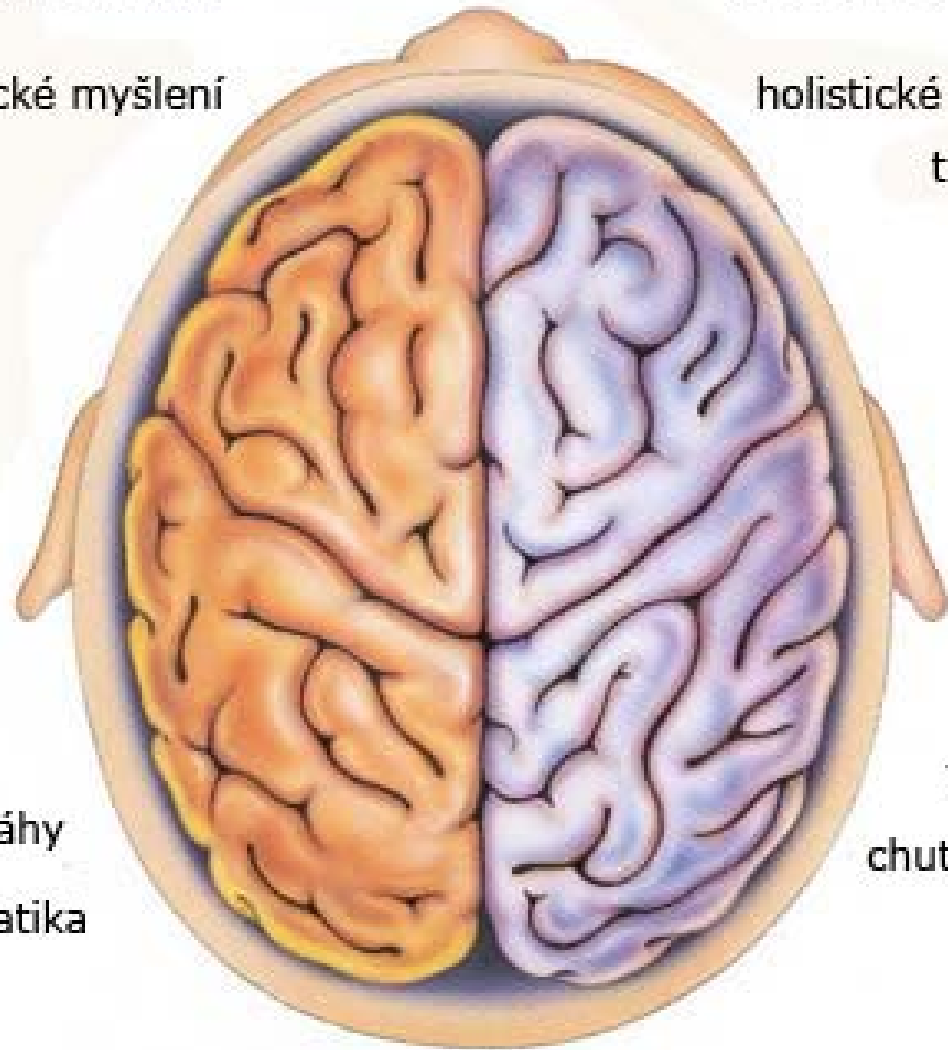
rytmus

emoce

vtip

fantazie

chutě, vůně

AD A) DĚDIČNOST A OSOBNOST

Zdědit můžeme:

- sklon k dlouhověkosti nebo krátkověkosti
- vzhled a vše co se vzhledem souvisí
- konstituci
- typ reaktivity nervové soustavy a s tím související temperament a úroveň neuroticismu a psychoticismu;
- dispozice pro výkon v určité oblasti (vlohy) => schopnosti obecné (inteligenci) i speciální (např. hudební nadání, výtvarný talent);
- sklon k onemocnění některými nemocemi

Dědičnost je vždy propojena s prostředím.

AD B) SOCIÁLNĚ-KULTURNÍ PODMÍNĚNOST PSYCHIKY

- Kultura (jazyk) a její významy → subkultura →rodina → dítě (osobnost)
- **Socializace: osvojování si kulturních vzorců, tj. pravidel, dovedností, návyků, zvyků, norem apod.**
- Socializace vede k vytvoření **systemů rolí**, přesvědčení, závazků
- Socializační instituce:
  - primární: rodina, škola apod.
  - sekundární: menší skupiny jako parta, třídní kolektiv apod.

AD B) SOCIÁLNÍ UČENÍ (SOCIALIZACE)

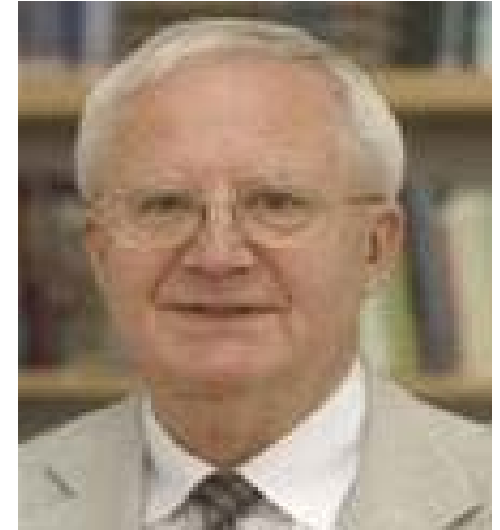
- osvojování sociálních dovedností (návyků, postojů)
- formování **motivů a charakteru**
- jedná se o učení sociální komunikaci, interakci a percepce
- přejímá za své sociální role, morální hodnoty

- Uskutečňuje se:
  - A) Napodobením
  - B) Sociálním zpevněním
  - C) Identifikací

AD B) KULTURA – PŘÍKLAD VÝZKUMU

Epidemiologický výzkum zjistil v ČR podle prof.V.Smékala (2003)

- větší rozvodovost
  - krizové situace v české rodině
  - konzumní životní styl rodin
  - negativní vliv televize a PC her
  - závadové referenční skupiny
  - retardaci emočního a sociálního vývoje
  - nevyrovnaný vývoj psychomotoriky
  - zeslabení dovednosti vyvíjet volní úsilí
-
- mírnou kognitivní akceleraci
  - počítačovou gramotnost dětí
- 852 jedenáctiletých dětí (individuální psycholog. vyšetření)

AD C) OSOBNÍ DETERMINACE

- Selfmanagement
- Autoregulace
- Sebevýchova

Veškeré determinanty a projevy lidské psychiky a osobnosti včetně sebevýchovy a autoregulace jsou vázány na úroveň vědomí vlastního osobního já, sebepoznání, sebehodnocení, sebekoncepci a sebevědomí.

The slide features a dark blue background with a decorative vertical stripe on the left side, composed of several thin, parallel lines in varying shades of blue and white. To the right of this stripe, there are several overlapping circles of different sizes, also in shades of blue. The largest circle is positioned near the top left, and several smaller circles are scattered below and to its right.

VĚDOMÍ A POZORNOST

59

POZORNOST (LAT. PROSEXIE)

= psychický stav – spojena s **vědomím** (stav mysli, míra uvědomování si sebe sama, světa)

- podílí se na celkovém stavu organismu – psychofyziologický pojem **AKTIVACE** (připravenost, pohotovost k činnosti, výkonu)
- počet aktuálních obsahů ve vědomí je omezen
- únava pozornosti - ochranná funkce - regenerace

Vědomí – rozlišujeme:

- lucidita – jasnost
- vigilita – bdělost, čilost

+ **stupně vědomí (funkční stav mozku):**

STUPNĚ VĚDOMÍ

1. stupeň (excesivní bdělost) - vědomí „vyplněno“ prožíváním afektu; pozornost – difuzní, nelze koncentrovat
  2. stupeň – „bdělé vědomí“- stav selektivního vnímání; pozornost – optimální intenzita + dlouhodob. koncentrace
  3. stupeň - uvolnění bdělosti, snížená koncentrace, těkání pozornosti (scanning)
  4. stupeň – denní snění – pozornost věnována vlastním myšlenkám, představám a fantaziím
  5. stupeň – REM fáze spánku – sny, vědomí nejbliže bdělosti
  6. stupeň - hluboký spánek (zachovány motorické reakce)
  7. stupeň – bezvědomí, bez motor. reakcí – kóma
- „rozšířené vědomí“ – transcendentální zážitky, mystická zkušenost

VLASTNOSTI POZORNOSTI

1. Soustředěnost
2. Rozsah
3. Zaměřenost
4. Výběrovost
5. Stálost
6. Rozdělení
7. Přenášení
8. Kolísání

VLASTNOSTI POZORNOSTI...

1) Soustředěnost (koncentrace)

- udržet pozornost po určitou dobu
- čím je okruh jevů užší, tím je stupeň koncentrovanosti vyšší
- míra soustředění závisí na činnosti, kterou vykonáváme a na míře jejího osvojení (cvik)
- **vigilance** – dlouhodobá koncentrace (orchestr)
- **tenacita** = výdrž, vytrvalost, udržet pozornost vytrvale směrem k jednomu podnětu dlouhou dobu; stav nejvyšší pozornosti, největší vypětí, nejvyšší intenzita zpracování – kosmonauti/tky při přistání, koncertní klavíristé/tky

2) Rozsah (kapacita)

- množství prvků, kt. můžeme při jejich současném výskytu zachytit
- závisí na krátkodobé paměti!
- měření rozsahu: krátké předložení předmětů – kolik ZO postřehnou + zapamatují
- dospělý průměrně 7 prvků

...VLASTNOSTI POZORNOSTI...

3) Zaměřenost

- pozornost upoutá, co nás zajímá, souvisí s naším cílem
- krátkodobá x celoživotní

4) Výběrovost (selektivita)

- vybírání pro nás podstatného (zkušenosti, motivace)
- soustředění na jednu vybranou věc (nevnímá okolí)
- učení + poslech hudby – stejně se přeruší kvůli přetížení - může navozovat sníženou úroveň koncentrace

5) Stálost (stabilita) x nestálost, roztržitost

- je charakteristikou pozornosti v čase = udržení pozornosti na určitém objektu nebo činnosti po dobu určitou
- stálost pozornosti je tím větší, čím je vnímaná skutečnost mnohotvárnější
- =>pedagog volit pestré metody práce, střídat činnosti (zejména ml. škol. věk)

...VLASTNOSTI POZORNOSTI...

6) Rozdělení (distribuce)

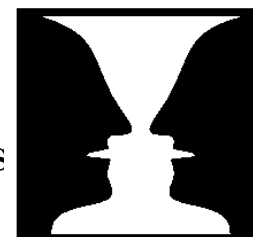
- zaměření pozornosti na dvě nebo více činností či prvků současně
- rozdělení tím lépe, čím jsou odlišnější obě činnosti a čím více probíhá jedna činnost zautomatizovaně (např. žehlení u televize)
- Sporné: nakolik je to rozdělení a nakolik PŘESUN pozornosti

7) Přenášení (pohyblivost, dynamika) – vigilita - čilost

- vlastnost umožňuje rychle a plynule přenášet pozornost z jedné činnosti na druhou
- při střídání činností, úloh (stíhá víc věcí záraz)

8) Kolísání (oscilace)

- pravidelné, periodické, přirozené **výkyvy intenzity** pozornosti
- biologický ochranný smysl - vyčerpaná centra se regenerují
- za normálních podmínek jedinec neuvědomuje
- záměrné vyvolání při optických klamech

VÝVOJ POZORNOSTI - OBECNĚ

Bezděčná pozornost (neúmyslná, pasivní, spontánní)

- prvotní forma pozornosti - **z orientačně-pátracího reflexu**
- převládá do počátku ml. škol věku (6-7 let)
- střídá se záměrnou – plynulé přechody!
- podněty: náhlé, nápadné, silné, nové, neznámé, kontrastní
- i podněty z vnitřku – starosti, problémy, konflikty, snění, prudké emoce
- „iritabilita“ – vlastnost intenzity podnětu, abychom si všimli
- ovlivněna potřebami nebo zájmy (motivační sféra, podvědomí)

Protivolní pozornost

- nedaří se pozornost přesunout (bolest zubů)

VÝVOJ POZORNOSTI - OBECNĚ

Záměrná pozornost (úmyslná, volní, aktivní):

- vázána na celkový vývoj
- je náročnější a vyčerpává, souvisí se zráním nervové soustavy (myelinizace nervových vláken)
- podmíněna rozvojem myšlení, představivosti, paměti, vědomí cíle a s rozvojem volního jednání a charakterovými vlastnostmi (+ motivace, zájmy)
- nastupuje až si dítě dokáže vytknout v činnosti např. ve hře, určitý cíl a udrží ho v paměti
- základem je vzbudit u dítěte **zájem** o činnosti, úkoly – bezděčná přerůstá v záměrnou – je pěstována

ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ POZORNOST

1) *Pozitivní*

- mikroklima - ticho, světlo, kyslík
- obsah, zajímavost, náš zájem
- denní režim (přestávky, pestré činnosti), soulad s naším biorytmem
(nejvyšší aktivační hladina 11 hod. dopo.; 14 – 15 hod. snížená aktivace; kolem 17 hod. se zase zvyšuje)
- psychický stav (dobrá nálada)
- zdravotní stav

2) *Negativní*

- mikroklima - hluk, málo světla, škodliviny, vydýcháno
- drogy, alkohol, léky
- povaha činnosti, úkolu - stereotypní, monotónní
- psychický stav (rozrušení, špatná nálada, konflikty mezi lidmi, příliš silné emoce – čilost, ale roztržitost)
- nedostatek spánku, spěch, stres
- snížená pozornost v důsledku neuspokojení primárních potřeb

PORUCHY POZORNOSTI

- **Nesoustředěnost**
- **Rozptýlenost** – porušena koncentrace a tenacita
- **Roztržitost** – nesoustředěnost, nepřítomnost duchem (pružně nepřenáší pozornost)
- **Hypoprosexie** – snížená pozornost (únava, deprese, neurózy)

- **Paraprosexie** – pozornost zaměřena nesprávným směrem ve stavu napjatého očekávání
- **Hyperprosexie** – přehnaná pozornost upřena na podnět, myšlenku + sebepozorování – hypochondrie)
- **Aprosexie** – pozornost je zcela vymizelá, není schopen se na nic soustředit

PORUCHA POZORNOSTI S HYPERAKTIVITOU (ADHD)

- nepřiměřená úroveň pozornosti, nadměrná aktivita a impulsivita
- neschopnost dodržovat pravidla chování, provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony
- Chybný obraz: nevychované a drzé dítě - nevhodným přístupem učitele **vývojové oslabení** ještě posilováno

TERAPIE PORUCH POZORNOSTI

- systematický výcvik koncentrace pozornosti (+ prvky relaxace, jógy)
- výchova **celé osobnosti k větší sebekontrolě** - např. nácvik autoregulace učení (viz. Čáp, Mareš Psychologie pro učitele str. 505-525)
- práce s rodinou a školou (nejčastěji Kognitivně-behaviorální terapie)
- úprava režimu dne, vytvoření vhodných pracovních podmínek a návyků (střídání činností, přestávky po 15-20 minutách)
- psychostimulancia (u nás Ritalin)

EEG biofeedback

- snímací elektrody, EEG snímač zachycuje mozkové vlny a předává je počítači
- zpětná vazba je informace o tom, jak fungují mozkové vlny v konkrétním okamžiku
- na PC je vidět formou HRÝ – hraje se silou myšlenky, vůlí
- operantním podmiňováním – posílení žádoucí aktivity, inhibice nežádoucí

The left side of the page features a series of vertical stripes in various shades of blue, ranging from light to dark. Overlaid on these stripes are several circles of different sizes, also in shades of blue. The largest circle is positioned near the top left, with smaller circles below it, creating a decorative, abstract pattern.

PAMĚŤ

76

PŘEHLED: TYPY PAMĚTI

Dle zapamatovaného materiálu:

- Vizuální (zraková)
- Auditivní (sluchová)
- Pohybově-motorická (tanec)
- Slovně-logická (sémantická – vztahy mezi pojmy, významy)
- Paměť pro chutě a vůně

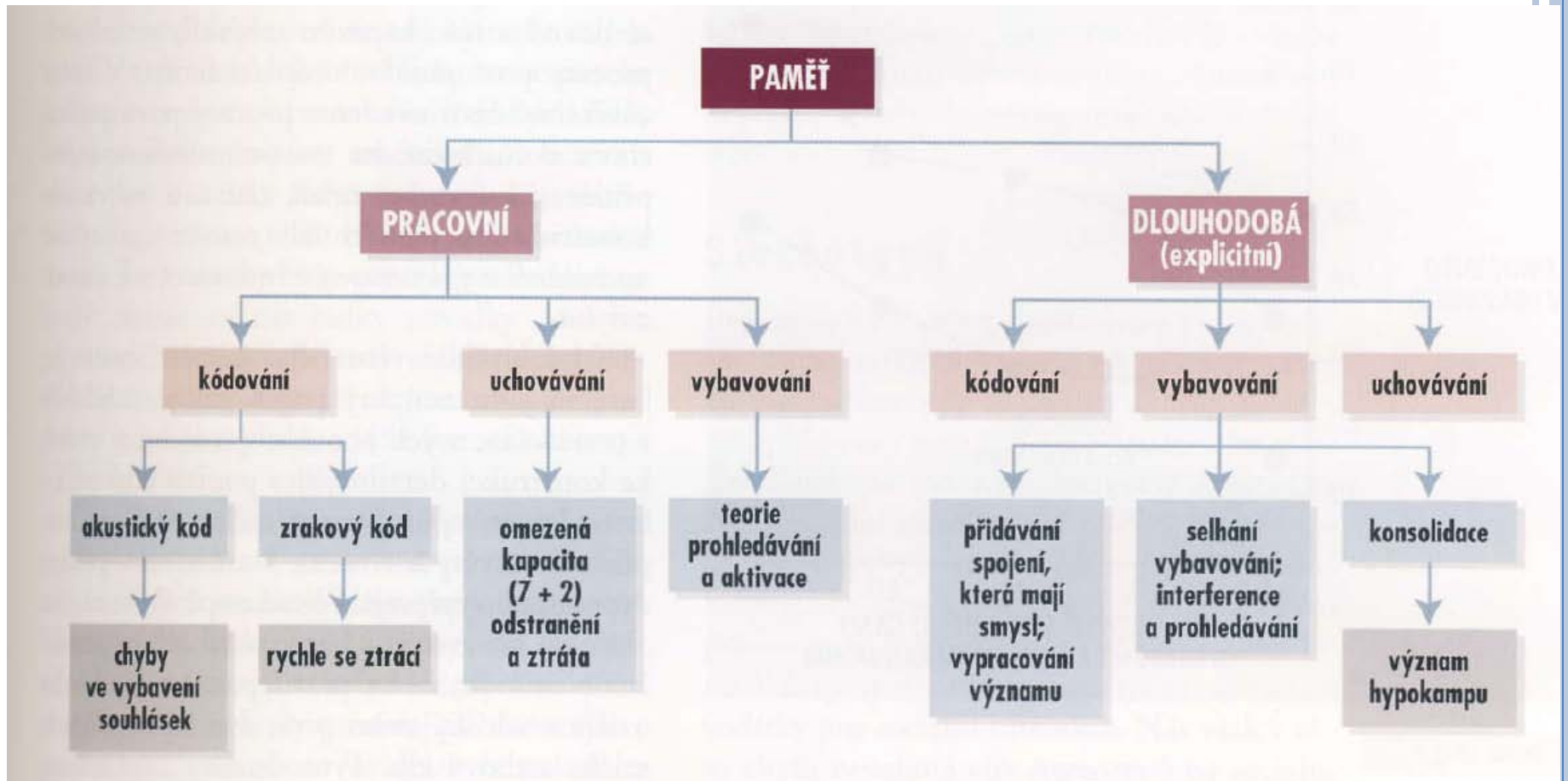
Dle délky uchování:

- Ultrakrátká** (též. okamžitá, operační, „senzorický registr“)- elektrochemické podráždění mozkových buněk, vjemy zanikají po několika vteřinách (doba „zpřítomnění“ max 10s), nebo přecházejí do krátkodobé paměti
- Krátkodobá – bezprostřední, pracovní paměť (až 30s)
- Střednědobá – v řádu hodin
- Dlouhodobá – pamatujeme si až několik let

Dle obsahu:

- Mechanická – naučení memorováním
- Logická – pamatujeme si podle logické souslednosti

KRÁTKODOBÁ PAMĚŤ

- kr. paměť je = pracovní paměť, prostor pro mentální operace, přestupní stanice k dlouhodobé pam.
- 7+-2 shluky (Millerovo magické číslo) – shluk může být: písmeno, slovo, věta, letopočet
- individuální odlišnost ve schopnosti efektivního shlukování (lze trénovat)
- pro zpracování jazyka máme speciální systém paměti (omezen na jednoduché věty)
- kr. paměť slouží jako „záloha“ pro porozumění složitějším větám
- sledování konverzace/ čtení textu porovnáváme text s předcházejícím, abychom porozuměli – děje se v kr. paměti!

FÁZE PAMĚTI

1) Zapamatování

- Podmínky - motivace (subjektivní významnost), smyslupnost (struktura materiálu)
- neúmyslné (bezděčné) x úmyslné (záměrné); mechanické x logické
- W. Szewczuk (1968) základní zákony zapamatování: vyvolána orientační reakce (pozornost); souvisí s jeho zkušeností (má kam začlenit); vyvolává emocionální reakci (není lhostejno)

2) Uchovávání

- procesy uchovávání trvají několik měsíců -> upevňování vzpomínek v paměti
- hippokampus = propojovací systém – spojuje různé aspekty téže vzpomínky, které jsou **uloženy v různých částech** mozku
- trvalá dlouhodobá paměť je s největší pravděpodobností lokalizována v mozkové kůře (v oblastech zpracování sensorických info)

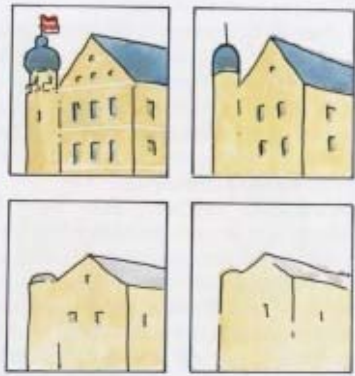
3) Vybavení

ZAPOMÍNÁNÍ

- zapomínání z dl. paměti spíše způsobeno **ztrátou přístupu** k hledané informaci, než ztrátou informace jako takové
- špatná paměť často odráží **selhání procesu vybavování spíše než selhání uchovávání** (analogie - paměť - knihovna a knihovník)
- výzkum následků **elektrokonvulzivní terapie** (aplikace proudu na povrch hlavy, krátký záchvat, bezvědomí) -> pacient ztratí nedávné vzpomínky, ale ty dřívější zůstávají – uloženy jinde

ZAPOMÍNÁNÍ

A Spontánní zánik

B Chybná reprodukce

C Interferenční zapomínání

D Konfúzní zapomínání

E Motivované zapomínání

F Traumatické zapomínání

- A) Spontánní zánik
- B) Chybná reprodukce
- C) Interferenční zapomínání
- D) Konfúzní zapomínání
- E) Motivované zapomínání
- F) Traumatické zapomínání

EMOČNÍ FAKTORY A PAMĚŤ

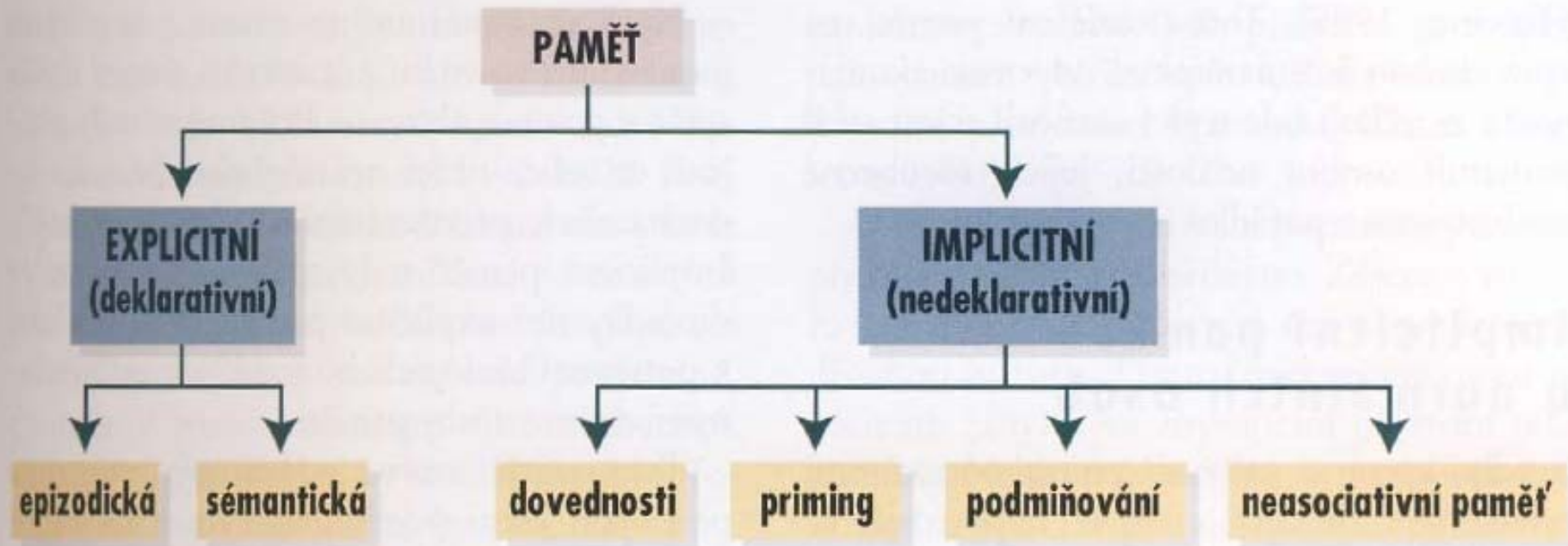
- emoce ovlivňují dlouhodobou paměť několika způsoby:
  1. **emočně nabité události** (poz. i neg.) si pamatujeme lépe než neutrální (více o nich přemýšlíme, lépe je organizujeme)
  2. **zábleskové vzpomínky** - živý a trvalý záznam okolností, ve kterých člověk zažil emočně nabitou, důležitou událost (lidé si pamatují, kde se nacházeli v momentě, kdy se dozvěděli nějakou katastrofickou novinku, kdo přesně jim o tom řekl, kdo další u toho byl)
  3. **úzkost** - negativní emoce překáží vybavování; **vtíravé myšlenky** (od zkoušky mě vyhodí, tu práci nedostanu) a tyto myšlenky pak interferují s procesem vybavování
  4. **účinek kontextu** - události si lépe vybavíme v takovém emočním rozpoložení, v jaké jsme byli, když byly kódovány
  5. **vytěsnění** vzpomínek na traumatické události do nevědomí

ZLEPŠOVÁNÍ PAMĚTI - VŠTĚPOVÁNÍ

- **sleeper effect** – kniha pod polštářem (autosugesce) – ve skut. „sedimentace“ učiva
- **pomocné techniky** (mnemotechnika) – dělení informací do jednotek (pěst – klouby – měsíce)
- **reduktivní enkódace** – vypíchnutí nejpodstatnějších znaků (slohy)
- **elaborovaná enkódace** - metoda místa (nákupní seznam: chleba ve schránce, pivo v knihovně); starověk pons ansinorum (oslí můstek)
- **metoda klíčových slov** - při učení se slovíčkům cizí řeči; nejdřív je potřeba určit část cizího slova, které zní jako nějaké české slovo - caballo - kůň (šp.) -> balon = klíčové slovo; představit si koně, jak kope do balonu - tím je stanoveno spojení, které má smysl

PORUCHY PAMĚTI - KVANTITATIVNÍ

- **deteriorace paměti** – postupující oslabení paměti, postihuje nejč. vstřípivost, při postižení uchování zachovány nejstarší vzpomínky
- **hypermnézie** – zesíleně si vybavuje obsahy (nepřesné, zkreslené); často selektivní (neurotik-negativní záž.)
- **hypomnézie** – trvalá, částečná či celková (únava, farmaka, při organicitě až amnézie)
- **amnézie** - časově ohraničená por. paměti, mezera ve vzpomínkách
  - úplná
  - ostrůvkovitá
  - retrográdní amnézie (nepam. události před ztrátou vědomí)
  - anterográdní amnézie (nepam. dobu po nabytí vědomí)
  - alkoholické okénko (palimpsest)
  - tranzitorní globální amnézie - přechodná po silném stresoru
  - psychogenní amnézie (disociativní) – selektivně vytěsněn zážitek (hypnóza)

AMNÉZIE A 2 DRUHY PAMĚTI

- nevzpomenou na staré události ze života, nebo se nemůžou něco nového naučit
- Ale: vzpomenou na percepční a motorické dovednosti a učí se jim dobře - > dva paměťové systémy
  - **pro fakta** (explicitní paměť)
  - **pro dovednosti** (implicitní paměť)
- dovednosti, které zůstávají při amnézii zachovány jsou
  - a) **motorické** (jízda na kole)
  - b) **percepční** (čtení, i takové, kdy jsou slova viděna v zrcadle)
  - c) **kognitivní** (dotvoření celého slova, když je prezentována jen jeho část)

PORUCHY PAMĚTI - KVALITATIVNÍ

- **paramnézie** – porucha konzervace – zkreslení obsahů (postižený si není vědom!)
- **vzpomínkový klam** (halucinace paměti) – domnívá se, že něco prožil, ale o tom třeba jen četl – neskutečné skutečným
- **konfabulace** (smyšlenky) – porucha vštípivosti, mezery mezi vzpomínkami na místě doplňuje vymyšlenými údaji (často u alkoholiků v rámci Korsakovova syndromu)
- **pseudologia phantastica** (báživá lhavost) – fantastické smyšlenky dramaticky vyprávěné, jakoby sám prožil (Baron Prášil); bohat. fantazie, snaha upozornit (histriónské rysy, kompenzace jiných potíží), lež bez úmyslu poškodit
- **ekmnézie** – špatná časová lokalizace vzpomínky (minulé-současné)
- **kryptomnézie** – vzpomínkový klam, vzpomínku pokládá za svoji originální myšlenku (nevědomé plagiátorství)

„DĚTSKÁ AMNÉZIE“

- poprvé tomto jevu pojednal v r. 1905 Sigmund Freud (v souvislosti s potlačením agrese a sexuálních tužeb do nevědomí)
- nedokážeme si vybavit vzpomínky z prvního roku života (resp. z 3 - 5 let)
- **Vysvětlení: rozdíl mezi způsobem kódování zážitků u dětí x dospělých**
- dítě nevytváří komplexní schémata, ukládá vzpomínky přímo, s ničím je nespojuje
- jakmile začne **tvořit asociace mezi událostmi a tyto kategorizovat**, rané zážitky se začínají ztrácet
- z biol. hlediska – hippokampus („propojovací systém“) není plně rozvinut zhruba do 1 - 2 let
- další příčinou reorganizace vzpomínek je **vstup do jazyka**
- další výklad spojuje dětskou amnézii s pozdějším vývojem explicitní paměti

The left side of the slide features a series of vertical stripes in various shades of blue, ranging from light to dark. Overlaid on these stripes are several blue circles of different sizes, some of which are partially cut off by the edge of the frame. The largest circle is positioned near the top left, and several smaller circles are scattered below it.

UČENÍ

90

PŘEHLED HISTORICKÉHO POJETÍ UČENÍ

- a) **nativistická teorie** – čl. má předpoklady naučit se pouze to, co je mu blízké
- b) **behaviorismus**
  - učení = schopnost reagovat na podnět v důsledku předchozích zkušeností
  - základní vzorec: stimul – reakce (učitel dává stimul, aby vznikla žádoucí reakce)
- c) **strukturalismus** – dítě se rodí s určitou strukturou reflexů, které se v průběhu života mění v procesy **učení**
- d) **kognitivní teorie** – člověk je přirovnáván k počítači – uvnitř dochází ke kódování informací, začleňování do systému (komplexní učení - kognitivní mapy, schémata)
- e) **humanistická teorie** - *Učení* = nalézání identity
  - získávání sociálních zkušeností
  - přebírání odpovědnosti za sebe, druhé, svět

DRUHY UČENÍ - SUBHUMÁNNÍ

1. Habituační
2. Imprinting
3. Imitace
4. Latentní učení
5. Explorační učení
6. Podmiňování (klasické, instrumentální)
7. Diskriminační učení
8. Skupinové

Habitulace (přivykání)

- adaptace na prostředí a podněty (selektivita pozornosti důležité x podružné)
- neasociativní typ učení

Imprinting (vtiskování)

- raná etapa vývoje jedince
- vloha k zapamatování si specifických informací (socializační význam)
- Konrád Lorenz (husy)

Imitační učení (nápodobou)

- u mláďat ptáků a savců
- osvojení si nových prvků chování na podkladě pozorování jiných jedinců téhož druhu

Latentní (skryté) učení

- nevědomky získávané informace/poznatky se projeví až po určité době po naučení
- (učení řeči u dítěte - dlouho shromažďuje slova, kterými na něj lidé mluví a najednou si je začne vybavovat; krysy-bloumání v bludišti)
- 1/3 informací v paměti je latentní

Explorační učení

- objevování, zkoumání, pátrání, pochopení vztahu, přijetí na něco, učení pomocí pokusů
- uskutečňuje se na podkladě orientačně pátrací činnosti

Klasické podmiňování

- asociativní typ učení - vznik vazby nepodmíněně reflexního děje na nový podnět (pasivní – akceptování, zafixování)

Instrumentální podmiňování

- spojení nepodmíněného podnětu se vzorcem chování
- naučený vzorec chování představuje prostředek (instrument), kt. umožňuje uspokojování potřeb organismu (aktivní hledání efektivní varianty)

Diskriminační učení

- organismus se učí rozlišovat mezi dvěma a více podněty, z nichž jeden je **kladný (spojený s posílením)** a druhý záporný (bez posílení nebo spojený s trestem)
- a) **simultánní** diskriminace - vybírám ze dvou prvků paralelně vedle sebe, co je pro mě prospěšné
- b) **sukcesivní** diskriminace - prvky jsou podávány za sebou v krátkých časových intervalech bez možnosti porovnání

Skupinové učení

- umožňuje fungování vztahů podřízenosti a nadřízenosti, např. včelí tanec, hejna ptáků, mraveniště

DRUHY UČENÍ - HUMÁNNÍ

- 1) podmiňováním
- 2) senzomotorické
- 3) verbální
- 4) pojmové
- 5) problémové
- 6) **sociální učení**

2) Senzomotorické

- vytváření **manuálních návyků, motorických operací** za pomoci smyslů a pohybu (tkaničky, jízda na kole)
- operace jsou silně fixovány a hůře se odnaučují

3) Verbální

- nejrozšířenější **druh učení**; vymezuje se jako osvojení posloupnosti reakcí, které mají verbální povahu
- opírá se o **slova jako symboly** předmětů, jevů
- vytváření **nových spojení, asociací** mezi slovy a jejich reprezentacemi (**učení básní, definic**)
- je to učení, kde má největší význam paměť (paměťové učení)
- výsledkem jsou vědomosti jakožto základ pro utváření dovedností

4) Pojmové učení

- nejvíce propojeno s myšlením, závisí na dosažené rozumové úrovni jedince; základem je pochopení, porozumění
- proces vytváření a osvojování **pojmu** (pojem = základní jednotka myšlení = vyjádření podstaty předmětů a jevů), způsobů řešení, principů a pravidel

5) Problémové učení

- samostatně odhalujeme vztahy mezi předměty a jevy, zjišťujeme jejich principy uspořádání, na základě toho samostatně nacházíme metodu/postup - nový způsob chování, který je možno použít v **analogických situacích**
- rozvoj intelektu a tvořivosti
- verbální učení → předstupenň pojmového; pojmové → předstupenň řešení problému
- všechny tři druhy učení rozvíjet už od mladšího školního věku

Fáze řešení problému:

- 1) *formulace problému* (nejistota, frustrace->identifikace problému)
- 2) *vyslovení hypotézy* (jak by se dal problém vyřešit, stanovení min. 2 řešení, výběr nejlepšího)
- 3) *verifikace hypotézy* (ověření pravdivosti domněnky)
- 4) *zhodnocení*, význam pro praxi

6) Sociální učení (socializace)

- osvojování sociálních dovedností (návyků, postojů)
- formování motivů a charakteru
- jedná se o učení sociální komunikaci, interakci a percepce
- přejímá za své sociální role, morální hodnoty (např. smysl pro spolupráci a vzájemnou pomoc)
- Uskutečňuje se:
  - A) Napodobením
  - B) Sociálním zpevněním
  - C) Identifikací

A) UČENÍ NAPODOBENÍM

- nejstarší forma soc. učení (od ran. vývoje, i zvířata)
- podmínkou nápodoby je **přítomnost vzorů**, modelů, které podněcují jedince k této formě sociálního učení
- učíme se mimice, gestikulaci, řeči, živému či zdrženlivému **projevu** citů, sympatie či antipatie k různým druhům zábavy i práce, způsob života, způsob chování k ostatním lidem

- jedinec nejprve poznává činnost a chování vzoru
  - 1) přímým pozorováním (**observační učení** – Albert Bandura)
  - 2) zprostředkovaně (**zástupné učení**) - na základě slovního popisu či **zobrazení důsledků chování** jiných lidí

- výsledkem je kognitivní obraz o činnosti a chování vzoru, podle kterého jedinec s různým časovým odstupem i různými způsoby zpodobňuje či zobrazuje svůj vzor
- vzory pozitivní („takové chování se mi líbí“) x negativní („takto se nikdy nechci chovat“)

B) UČENÍ SOCIÁLNÍM ZPEVNĚNÍM (POSILOVÁNÍM)

- prostřednictvím odměn a trestů sociální povahy
  - **sociální odměny** – pochvaly, projevy uznání, sympatie, lásky
  - **sociální tresty (SANKCE)** – projevy nesouhlasu, odmítnutí, odepření projevu sympatie a lásky, pohrůžky zavržení atd.
- pozitivní posílení – upevnění chování
- (Rotter: očekávané zpevnění, „locus of control“)
- sociální trestání - může nemít zjevné účinky, vést k úniku, předstírání, dezorganizaci chování
- sebedisciplinace - lidé sami sebe utvářejí (v souladu s tím, jak jsou utvářeni ostatní), aby se vyhnuli sankcím a získali odměny
být jako ostatní= normální

C) IDENTIFIKACE

- ztotožnění s osobou (usuzovanými vnitřními charakteristikami), k níž má jedinec velmi kladný vztah a **chce** se jí připodobnit (nebo **nechce** být jako ona)
- modelem může být osoba z nejbližšího sociálního prostředí (ze školy učitel nebo spolužák), ale i postava z literatury, historie apod.
- **interiorizace** (zvnitřnění) motivů a způsobů chování vzoru
- při identifikaci hraje důležitou úlohu autoregulace a sebevýchova

ZÁKONY UČENÍ

- transferu - přenos info z jedné oblasti do druhé; facilitace (usnadnění), interference (překrývání)
- Motivace: Zájem (citový vztah); Odměna x trest (výchova k žádoucímu); Vlastní výsledky; Uvolnění z dokončených úkolů; Jasná definice cílů

- zpětné vazby
- informace, zda žák dělá, co má
- zda postupuje správně
- zda postupuje takovým způsobem, který byl předem ustanoven
- zda si již dostatečně činnost osvojil

- Opakování
- **Čím náročnější materiál-tím více opakování**
- **Čím více se opakuje, tím jsou vědomosti trvalejší**
- Memorování učiva-více opakování, logické zapamatování – méně opak.
- **Nejintenzivnější zapomínání učiva – ihned po naučení**

VÝSLEDKY UČENÍ

- **vědomosti** (informace)
- **dovednosti** (schopnosti pro vykonávání určité činnosti)
- **návyky** (pravidelné úkony + i -)

Výsledky učení závisí na:

- motivaci (nejlepší je střední úroveň)
- metodě učení
- rysech a vlastnostech osobnosti
- současném fyzickém a psychickém stavu jedince
- inteligenci
- vnějších podmínkách (prostředí, os. učitele, obsah učiva, rodina)
- úspěšnosti předchozího učení

The left side of the slide features a series of vertical stripes in various shades of blue, ranging from light to dark. Overlaid on these stripes are several circles of different sizes, also in shades of blue. One large circle is positioned near the top left, and several smaller circles are arranged vertically below it, some overlapping the stripes.

MYŠLENÍ A ŘEČ

105

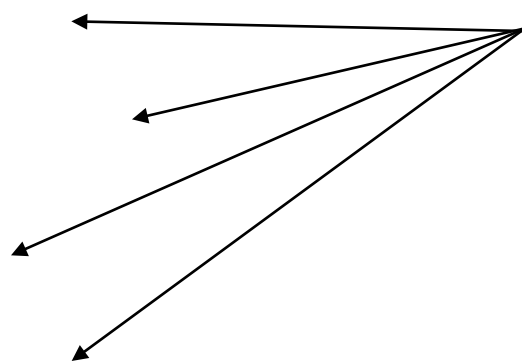

MYŠLENÍ

- založeno na postihování vztahů mezi předměty a jevy, v němž se uplatňují **vjemy, představy a pojmy**
- **Obsahy myšlení** (Guilford)- názorné, symbolické, sémantické a behaviorální
- **Produkty myšlení** - pojmy, soudy, úsudky
  - pojem - zachycuje **podstatné znaky** předmětů a jevů (abstrakce); vystupuje v našem vědomí ve formě zástupného symbolu=slova
  - soud - vztah mezi pojmy (větou), soud určité vlastnosti přisuzuje nebo popírá
  - úsudek - vztahy mezi soudy, vztah dvou soudů (premisy) dovoluje učinit závěr; př. jablko (pojem) je červené => soud: ovoce je červené => úsudek: jablko je ovoce

POJMY K UCHOPENÍ MYŠLENÍ

- Schémata
- Akomodace
- Asimilace
- Equibrace
- Pojem
- Prototyp

Jean Piaget
(vývoj myšlení – stádia)

Schémata

- vzorce chování nebo myšlení používané při zacházení s objekty (či událostmi) - schéma zachází se všemi objekty stejně
  1. jednoduchá (pro vzdálenou věc se natáhnu)
  2. složitá (matematické operace)
  3. behaviorální (řízení auta)
  4. kognitivní (řešení problémů - tvůrčí)
- prvotní schémata - z vrozených reflexů (do věci kousnu, bouchnu, hodím)

Asimilace

- užití schématu na nový objekt
- zařazení objektu do stávajícího schématu – objekt **SI** přizpůsobím (filtrace, modifikace – překódování)

Akomodace

- když staré schéma jak zacházet se světem nefunguje (bublinu nelze kousat)
- schéma **SE** přizpůsobí novému objektu, události

Equilibrace – vyvažování

- obnovování rovnováhy mezi požadavky prostředí a dovednostmi se s ním vyrovnat (homeostáza)
- disequilibrium (nahromadění chyb->nesoulad, reorganizace myšlení)

Pojmy a prototypy

- **pojem** reprezentuje skupinu objektů (+ příslušné vlastnosti - prototypické)
- **prototyp** - tvořen sadou vlastností vystihující **nejlepší příklad toho pojmu** (jablko - červené, pravidelné, dobré)
- **jádro** pojmu - vlastnosti nejdůležitější pro příslušnost k danému pojmu (jablko - ovoce, jedlé)
- **kategorizace** - proces přiřazování objektu k pojmu
- kategorizovaný objekt – vykazuje implicitní (předpokládané) vlastnosti -> pojmy umožňují předpovídat info, kt. nelze bezprostředně vnímat
- kategorizace je řízena usuzováním – atribuce, stereotypizace, implicitní teorie osobnosti apod.
- **hierarchizace** – vztahy mezi pojmy
- pojmy - jednoslovné: pro činnosti, abstraktní koncepty, čísla; řízené cílem – „věci do školy“ (kognitivní ekonomie); neurčité pojmy (pták) - důležitá podobnost s prototypem pojmu; kategorizace těžší, pokud není typickým příslušníkem (vrabec x kuře)

MYŠLENKOVÉ OPERACE...

Operace

- vyšší forma myšlení – myšlenkové postupy
- např.: psovití a kočkovití jsou dravci → operace (je tam „a“)
- ale: pes a vlk jsou psovití, kočka a puma jsou kočkovití, kočkovití a psovití jsou šelmy → to už je grupa

Grupování

- spojování operací → sdružuje sled operací na základě naučených zákonitostí
- rovnováha grup = dítě dostává nové poznatky, má už připravenou síť grup a dokáže si ty nové poznatky do té sítě zařadit
- grupy působí jako anticipující schémata plnění úkolů (částečně předjímají myšlení a částečně si to musí dítě dotvářet)

...MYŠLENKOVÉ OPERACE...

Analýza - myšlenkové rozdělení celku na části (odlišení jednotlivých stránek předmětů a jevů)

Syntéza - myšlenkové spojování jednotlivých částí vlastností, vztahů předmětů a jevů

- navzájem se podmiňují, organicky prolínají a spojují - dialektický vztah

Srovnávání - podobnosti a rozdílnosti – základní op. – klasifikace (odlišnosti v obsahu, formě, způsobu vzniku, průběhu vývoje, formě zániku)

Analogie - myšlenkové vyvozování nového poznatku na základě podobnosti s jiným

...MYŠLENKOVÉ OPERACE

Abstrakce - vyčleňování podstatných a obecných vlastností předmětů a jevů, pomíjení jejich vlastností nepodstatných, vedlejších, individuálních

Generalizace - myšlenkové zjišťování a spojování společných a podstatných vlastností předmětů a jevů určité skupiny.

Indukce - myšlenkové vyvozování obecného tvrzení na základě jednotlivých případů

Dedukce - aplikace obecného poznatku na konkrétní případ

INDIVIDUÁLNÍ VLASTNOSTI MYŠLENÍ

Přesnost - schopnost umět jasně, výstižně, srozumitelně a logicky formulovat své myšlenky

Pružnost - schopnost operativně měnit plán a způsob řešení problémů, nepět na ustálených postupech, hledat nové, účinnější cesty x opakem je šablonovité, **stereotypní** myšlení = rigidita

Hloubka - schopnost pronikat do podstaty problému, chápat jej ze všech stran a v souvislostech x opakem je **povrchnost** myšlenek, nedůslednost v postupech řešení

Šířka (obsažnost) myšlení - schopnost brát při řešení v úvahu všechny možné souvislosti, využívat vědomosti a zkušenosti

INDIVIDUÁLNÍ VLASTNOSTI MYŠLENÍ

Rychlost myšlení – pohotové nalezení správného postupu řešení i v situaci časové tísně

Samostatnost myšlení - řešit problém bez cizí pomoci, nenechat se snadno ovlivňovat

Kritičnost myšlení - hodnotit své vlastní i cizí myšlenky a názory, odmítat předsudky a slepou víru v autority

Tvořivost myšlení - komplexní, složitá vlastnost zahrnující vedle výše uvedených charakteristik ještě další speciální schopnosti např. fluence, flexibility, originality

PORUCHY MYŠLENÍ – NAPŘ. BLUDY

Blud - mylný závěr myšlení, vzniklý správnými logickými pochody na základě mylné premisy způsobené duševní chorobou

Charakteristiky:

- chorobný vznik
- obsahová zvrácenost
- nevývratnost
- vliv na jednání
- blud je individuální a soukromý útvar

VZTAH MYŠLENÍ, JAZYKA A REALITY

Lingvistická teorie

- spíše než že myšlení určuje strukturu jazyka, **určuje jazyk strukturu myšlení** > z toho plyne, že lidé užívající odlišný jazyk vnímají svět různým způsobem
- podporu této hypotézy hledají její zastánci v rozdílech ve slovní zásobě

- Kritika L.t.: jazyk může obsahovat rozdíly důležité pro danou kulturu, ale nemění se tím vnímání jedince - i Angličan pozná různé druhy sněhu, ale protože to nepotřebuje, nemá je pojmenované

MOZEK A ŘEČ

- v mozku jsou specializované oblasti na řeč - LH, temporo-okcipitální oblast; Brockova a Wernickeho oblast, jejichž poškození vede ke vzniku afázií
- Brockova afázie - kostrbatá řeč, má smysl, ale jen telegrafickou kvalitu, málo morfémů a složitých vět; způsobena narušením syntaktického stadia, možná zpomalený přístup k významům slov
- Wernickeho afázie - řeč plynulá, ale naprosto nesmyslná, občas vymyšlená slova; narušení na úrovni slov a pojmů, výrazný pojmový deficit

DRUHY ŘEČI

Zevní řeč (mluvená řeč, mluva)

- vyjadřuje schopnost člověka užívat sdělovacích prostředků vytvářených mluvidly
- realizuje se mluvením

Vnitřní řeč

- je to chápání, uchovávání a vyjadřování myšlenek pomocí slov, a to nejen verbálně, ale i graficky (četba, písmo)
- má složku motorickou (expresivní, výrazovou) a symbolickou (percepční, vnímavou)

OSVOJOVÁNÍ JAZYKA

- děti ze všech kultur procházejí stejnou vývojovou sekvencí:
  - 1 rok - první slova
  - 2 roky - věty ze 2-3 slov
  - 3 roky - začínají užívat gramatická pravidla
  - 4. roky - mluví téměř jako dospělý člověk
- neslyšící děti – samy se začnou dorozumívat posunky; užívání se vyvíjí stejně jako u řeči (nejdřív jeden samostatný posunek, pak dva spolu ...)

kritické období

- první měsíce života jsou kr. obdobím pro vyladování se na **fonémy** mateřského jazyka (pochycování melodie řeči)
- pozorování hluchých lidí učících se posunkovou řeč naznačují, že je i kritické období pro učení se syntaxi

ROZVOJ SLOVNÍ ZÁSObY – PŘIBLIŽNÉ ÚDAJE

Kolem 1 roku – 5 slov

- Dítě rozumí jednoduchým pokynům a začíná opakovat jednoduchá slova, která slyší.

Kolem 2 let - 270-300 slov

- Tvoří jednoduché věty, od 2 let se ptá "co je to", rozšiřuje svou slovní zásobu

Kolem 3 let – 1000 slov

- Mluví ve větách, začíná si osvojovat gramatickou stavbu vět, ptá se proč, získává nové kvality slovní zásoby, začíná se tvořit verbální slovní paměť

Kolem 4 let – 1500 slov

- Dochází ke zpřesnění slovní zásoby a gramatické stavby vět, umí již vyprávět, chápe děje.

Kolem 6 let – 6000 slov

- Dítě chápe složité děje, má již velkou slovní zásobu, gramaticky zvládá jednoduchá souvětí

SPECIFIKA ŘEČI ZAMĚŘENÉ NA DÍTĚ

- přehnaná intonace
- dospělí mluví vyšším hlasem (ženy vyšším než muži)
- jsou zvýrazňována podstatná jména a slovesa a těmto slovům je dán při promluvách k dítěti větší prostor
- zájmena 1. a 2. osoby jsou nahrazovány jmény (podívej, co Pepíček udělal; místo podívej, cos to udělal)
- slovní projev je v pomalejším tempu a přestávky jasně rozdělují výroky a věty
- opakují se stejná slova a větné části (stejný základ, který pomalu rozvíjí)
- těžší hlásky jsou nahrazovány jednoduššími (žádné ř, č, ž)
- omezená slovní rozmanitost
- více zdvojnásobení

SPECIFIKA ŘEČI ZAMĚŘENÉ NA DÍTĚ

- častěji zapojována omezená slovní zásoba používaná dítětem
- častěji slova konkrétní než abstraktní
- projevuje se správná gramatika a plynulost řeči, a to i u těch dospělých, kteří obvykle správně nemluví
- krátké a srozumitelné věty
- redukce obsahové složitosti řeči
- nejčastěji užívány tázací věty (pobízejí dítě do mluvy), pak oznamovací a pak rozkazovací
- zdůrazňovány nové informace